

Henrihs Soms

**Daugavpils 700 gadu svinības (1975):
ideoloģiskā, kultūras, saimnieciskā un zinātniskā dimensija**

Atslēgas vārdi: Daugavpils, 1975. gads, pilsētas vēsture, jubilejas svinības, Vladislavs Azāns, Indulis Folkmanis

Kopsavilkums

1975. gadā Daugavpilī noritēja pilsētas 700 gadu svinības. Svētku aktivitātes nosacīti var sagrupēt vairākās to izpausmju grupās (dimensijās): ideoloģiskā, saimnieciskā, kultūras un zinātniskā dimensija. Raksta pamatā ir Latvijas Nacionālā arhīva Daugavpils zonālā valsts arhīva materiāli, periodikas izdevumi, literatūra. Pētījuma mērķis – analizējot pilsētas 700 gadu svinību sagatavošanas norisi, paplašināt priekšstatus par Daugavpils vēsturi. Svētkos padomju politiskās sistēmas apstākļos nozīmīgākā bija ideoloģiskā dimensija. 700 gadu svinības tika apvienotas ar “padomju varas atjaunošanas 1940. gadā” 35. gadadienu. Svētku centrālais pasākums bija svinīga sēde un koncerts Stropu estrādē. Sēdē piedalījās toreizējās Padomju Latvijas valdības un Komunistiskās partijas vadošās personas. Vēstures avoti liecina, ka pirmie, kuri ar savām aktivitātēm iezīmēja gatavošanos svētkiem vairākus gadus iepriekš, bija Daugavpils kultūras jomas darbinieki. Lai celtu svētku māksliniecisko līmeni un kuplinātu svētku dalībnieku skaitu, galvenās norises tika apvienotas ar Daugavpils zonas deju svētkiem. Daugavpilij tika veltīts Rīgas kinostudijas kinožurnāla “Padomju Latvija” speciāls izlaidums, notika pasta aploksnes zīmogošana, Rīgas porcelāna fabrikā tapa vairāki ražojumi ar Daugavpils tematiku. Saimnieciskajā jomā par nozīmīgākajiem pasākumiem jāuzskata pilsētas labiekārtošana, tostarp vietējo rūpnīcu piesaiste četru pilsētas robežzīmju izgatavošanā. Jubilejas sakarā tika sagatavoti divi izdevumi par Daugavpili, autori – Daugavpils Pedagoģiskā institūta vēsturnieki I. Steprāne, R. Treijs, G. Barkovska. Pilsētas un rajona laikrakstā tika publicēti vairāki vietējo novadpētnieku raksti; īpaši akcentēts padomju laiks, kur tiek slavināti sociālisma panākumi. Daugavpils 700. gadadienas svinēšana bija padomju vēsturiskās atmiņas politikas spilgts piemērs. Šī politika kalpoja kā instruments pilsētas identitātes konstruēšanai, kas tika pielāgota tā laika sabiedrības vajadzībām.

Daugavpils 700th Anniversary Celebrations in 1975: ideological, economic, cultural, and scientific dimensions

Key words: Daugavpils, 1975, city history, anniversary celebrations, Vladislavs Azāns, Indulis Folkmanis

Summary:

In 2015, the city of Daugavpils celebrated its 700th anniversary. The activities of the celebration can be conditionally grouped into several groups or dimensions – ideological, economic, cultural, and scientific ones. The article is based on materials from the Daugavpils State Zonal Archives of the National Archives of Latvia, periodicals, and literature. The aim of the article is to expand the understanding of the history of Daugavpils, based on the example of the preparation and holding of the city’s 700th anniversary celebrations. Under the conditions of the Soviet political system, the ideological dimension was the most important in the celebration. The 700th anniversary celebrations were combined with the 35th anniversary of the “restoration of Soviet power in 1940”. The central event of the celebration was a ceremonial meeting and concert on the Stropi open-air stage. The meeting was attended by leading figures of the then Soviet Latvian government and the leadership of the Communist Party. According to historical sources, Daugavpils cultural figures were the first to mark the preparations for the celebration with their activities several years before 1975. In order to raise the artistic level of the celebration and increase the number of participants, the main events were combined with the regional dance festival of the Daugavpils area. The Riga Film Studio’s newsreel “Soviet Latvia” was dedicated to Daugavpils, a special postage stamp was made, and several products were made at the Riga Porcelain Factory with Daugavpils as their theme. In the economic sphere, the most significant events were the improvement of the city, the involvement of factories in the production of four city landmarks. On the occasion of the anniversary, two publications about Daugavpils were prepared, the authors of which were historians of the Daugavpils Pedagogical Institute, I. Steprāne, R. Treijs, G. Barkovska, as well as several articles by local historians were published in the municipal and regional newspapers. In general, they especially emphasize the Soviet times glorifying the achievements of socialism. The celebration of the 700th anniversary of Daugavpils was a vivid example of the politics of historical memory. This politics served as a tool for constructing the city’s identity, which was adapted to the needs of the society of that time.

Ievads

2025. gada 29. maijā – 1. jūnijā Daugavpils svinēja 750 gadu jubileju. Svētkos tika piedāvāta plaša kultūras un izklaides programma (Daugavpils pilsētas svētki 2025). No šī viedokļa pētniecisku interesi izraisa agrāko laiku pilsētas jubileju svinēšana, tostarp 700 gadu svinības padomju sistēmas apstākļos 1975. gadā. Toreiz svinību kulminācija bija 5.–6. jūlijā. Daugavas kreisajā krastā tika atklāts piemineklis padomju varas aizstāvjiem. Pilsētas ielās norisinājās deju kolektīvu dalībnieku gājiens. Stropu estrādē notika svinīgā sēde ar Latvijas PSR valdības un Komunistiskās partijas

vadītāju, kā arī viesu delegāciju piedalīšanos. Pēc sēdes sekoja Daugavpils, Rēzeknes, Krāslavas, Preiļu, Jēkabpils, Ilūkstes māksliniecišķo kolektīvu koncerts. Otrajā dienā, 6. jūlijā, stadionā “Stroitelj” (“Celtnieks”) norisinājās sporta svētki – izpletņlēcēju demonstrējumi, skolēnu vingrojumi, akrobātu priekšnesumi, vieglatlētikas un ugunsdzēsēju stafete, riteņbraucēju sacensības. Visas dienas garumā kinoteātrī “Daugava” demonstrēja Rīgas kinostudijas kinožurnālu par Daugavpili. Vakarā Komjaunatnes parkā (tagad Dubrovina parks) un Centrālajā kultūras namā (tagad Vienības nams) notika jubilejas mākslas svētki ar koru, solistu, koklētāju ansambļu un pūtēju orķestru piedalīšanos. Vēlu vakarā pilsētas pludmalē pie Daugavas norisinājās svētku uguņošana (LVA DZVA 427. f., 1. apr., 154. l., 38. lp.).

Raksta mērķis – paplašināt priekšstatus par Daugavpils vēsturi, balstoties uz pilsētas 700 gadu svinību sagatavošanas un norises piemēra. Pētniecības nolūkos svētku aktivitātes tika sagrupētas nosacītās izpaušmju grupās (dimensijās): ideoloģiskā, kultūras, saimnieciskā un zinātniskā dimensija. Raksta pamatā ir Latvijas Nacionālā arhīva Daugavpils zonālā valsts arhīva materiāli, periodikas izdevumi, literatūra.

Svētku ideoloģiskā dimensija

Mūsdienu svētku svinēšanas pieredze liecina, ka pirms svētkiem no pašvaldības un atbildīgo dienestu speciālistiem tiek veidota organizācijas komiteja. 1975. gada svētku kultūras pasākumu ielūgumos minēta institūcija “orgkomiteja”, bet ielūgumā uz svinīgo sēdi – Latvijas komunistiskās partijas Daugavpils pilsētas komiteja, Daugavpils pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildu komiteja. 1975. gadā, spriežot pēc preses materiāliem, plašākai sabiedrībai nebija informācijas par šādas orgkomitejas darbību. Arī arhīva materiālos par to nav ziņu, tā nefigurēja atskaitēs pēc svētku norisēm.

1975. gadā oficiālā propaganda plaši vēstīja par vairākiem svarīgiem notikumiem PSRS un Padomju Latvijas dzīvē. 1975. gads bija padomju plānveida tautsaimniecības 9. piecgades (1971–1975) noslēdzošais gads. Daugavpils laikraksts “Krasnoje Znamja” (“Sarkanais Karogs”) lasītājiem katrā numurā atgādināja dienu skaitu līdz piecgades beigām. Presē tika aktualizētas Komunistiskās partijas 24. kongresa (1971) direktīvas un to izpildes gaita. Vienlaikus propaganda vēstīja jau par gatavošanos 25. kongresam un jaunās piecgades tuvošanos. Turklāt 1975. gada maijā tika svinēta 30. gadadiena kopš uzvaras Lielajā Tēvijas karā.¹ Savukārt, raksturojot 1940. gada notikumus Latvijā, padomju propaganda vēstīja par “padomju varas atjaunošanas” 35. gadadienu.

Jānorāda, ka Daugavpils pilsētas jubilejas ideoloģiskā ievirze preses publikācijās tika skaidri izteikta vēl pirms pašām svinībām. Zīmīga šajā ziņā bija 1967. gadā laikrakstos publicētā intervija ar Daugavpils pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāju Z. Treimani² (LTA 1967). Interviju ar nosaukumu „Daugavpils jubilejas solī” bija sagatavojusi Latvijas Telegrāfa aģentūra (LTA), un to publicēja Latvijas

¹ PSRS un mūsdienu Krievijas Federācijā Vācijas – PSRS karu dēvēja un dēvē par Lielo Tēvijas karu.

² Zigfrīds Treimanis (1929–1973) – Daugavpils pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs (1963–1968), līdz tam bija Daugavpils pilsētas komunistiskās partijas komitejas rūpniecības un transporta nodaļas vadītājs (1960–1963).

laikraksti. Tā bija veltīta Oktobra revolūcijas³ 50. gadadienai, un raksta ievadā šī gadadiena tika sasaistīta ar gaidāmo pilsētas jubileju pēc septiņiem gadiem. Intervijā Daugavpils raksturota kā “liels republikas rūpniecības centrs”, kuras rūpnieciskās ražošanas apjoms pēc kara gados pieaudzis 250 reizes, uzņēmumos tiek saražoti 60 dažādi izstrādājumi, produkcija eksportēta uz 43 ārvalstīm. Nobeigumā izteikta atziņa, ka “Daugavpils strādnieku šķira un inteliģence [...] sekmīgi īsteno Komunistiskās partijas programmu un gatavojas godam sagaidīt Lielā Oktobra 50. gadadienu” (LTA 1967).

Izsekojot arhīva liecībām un laikrakstu “Krasnoje Znamja” un “Avangards” 1975. gada publikācijām, ir redzami ideoloģiskie centieni pirmām kārtām popularizēt Padomju Savienības aktuālos notikumus. Tā rezultātā Daugavpils 700 gadu tematika presē parādījās ar atsevišķu rubriku tikai 1975. gada aprīļa beigās jeb divus mēnešus pirms pilsētas svētkiem. Vairākos laikraksta “Krasnoje Znamja” numuros tika publicēts raksts “Biedri, nu ceļaties kājās”⁴ par notikumiem Daugavpilī 1917.–1919. gadā (Smelo, tovarishchi, v nogu 1975). Raksts veidots pēc pilsētas zinātniski teorētiskās konferences “Daugavpils darbaļaužu revolucionārās, kara un darba tradīcijas” materiāliem.

Prese svētku priekšvakarā sekoja izglītojošiem pasākumiem, ko veica “Zinību” biedrības lektori, muzeja darbinieki, bibliotekāri⁵. Piemēram, aprīlī tika nolasītas 20, bet maijā – 27 lekcijas par Daugavpili. Populārākās esot lekcijas “Daugavpils vēsture” un “Daugavpils šodienā”, ar kurām uzstājusies Pedagoģiskā institūta pasniedzēja G. Barkovska⁶, muzeja zinātniskais līdzstrādnieks I. Martinenko, pensionārs R. Vekslers, vēstures zinātņu doktors J. Šteimans⁷, laikraksta ārštata darbiniece O. Kudrjašova, arhitekts V. Kalniņš⁸ (Prishol v auditoriju lektor 1975).

Nedēļu pirms svētkiem – 30. jūnija pilsētas izpildkomitejas sēdē – tika pieņemts lēmums par Goda pilsoņa nosaukuma piešķiršanu kosmonautam Jurijam Artjuhinam⁹. Lēmuma pamatojums – J. Artjuhina nozīmīgais ieguldījums Daugavpils jaunatnes patriotiskajā audzināšanā (LVA DZVA 202. f., 6. apr., 202. a. l., 5. lp.).

Svētku sakarā tipogrāfijā atsevišķos vākos latviešu un krievu valodā tika nodrukāta 5.–6. jūlija svinību programma ar galvenajiem pasākumiem, kā arī ielūgumi uz 5. jūlija svinīgo sēdi Stropu estrādē, uz 6. jūlija sporta svētkiem stadionā, uz noslēguma jubilejas mākslas koncertiem Komjaunatnes parkā un Centrālajā kultūras namā. Visos minētajos iespieddarbos norādīts, ka svētki veltīti „35. gadadienai kopš atjaunota padomju vara Latvijā un Daugavpils pilsētas 700 gadu jubilejai”.

³ Mūsdienu Rietumu, arī Latvijas, vēstures zinātnē to dēvē par Oktobra apvērsumu.

⁴ Raksta virsrakstā izmantotas rindas no revolucionārās dziesmas “Smelo, tovarishchi, v nogu”.

⁵ Latvijas PSR Zinību biedrība – PSRS Zinību biedrības sastāvdaļa, bija izglītības un propagandas organizācija Padomju Savienībā.

⁶ Genovefa Barkovska (1935–2021) – vēstures doktore, Daugavpils Universitātes docētāja (1969–1997).

⁷ Josifs Šteimans (1923–2011) – vēstures doktors, Daugavpils Universitātes docētājs (1947–1999).

⁸ Valdis Kalniņš (1932–1984) – Daugavpils pilsētas galvenais arhitekts (1961–1984).

⁹ Kosmonauta Jurija Artjuhina (1930–1998) tēvs Pjotrs Artjuhins (1904–1941) Otrā pasaules kara laikā gājis bojā pie Daugavpils, viņam Daugavpils Brāļu kapos ir uzstādīts piemineklis. J. Artjuhins piedalījās pilsētas jubilejas svinībās.

Svētku saimnieciskā dimensija

Toreizējās PSRS tautsaimniecības attīstības kontekstā Daugavpils pilsētas jubileja sakrita ar plānveida ekonomikas 9. piecgades noslēdzošo gadu. 70. gados nebija pieņemts publiski apspriest saimnieciskās grūtības, plašsaziņas līdzekļi pauda padomju laikam raksturīgos optimistiskus uzskatus par tautsaimniecības stāvokli un perspektīvām. Par to arī liecina Daugavpils piemērs.

1971. gadā sakarā ar gaidāmo pilsētas jubileju laikrakstā “Dzimtenes Balss” tika publicēta Daugavpils Pedagoģiskā institūta docenta R. Treija intervija ar Daugavpils pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāju V. Azānu¹⁰, kurā minēti modernās industrijas sasniegumi, izmaiņas pilsētas arhitektūrā, dzīve mikrorajonos (Treijs 1971). Pilsētas presē atrodama informācija, ka Ķīmiskās šķiedras rūpnīcas darba kolektīvs 1974. gada rudenī ierosināja daugavpiliešiem sabiedriskā kārtā piedalīties 25 dienas pilsētas labiekārtošanā. Šīs aktivitātes tika atspoguļotas vietējā presē. Tā Ķīmiskās šķiedras rūpnīcas strādnieki uzkopa parku iepretim rūpnīcai. Rakstam dots nosaukums “Skan parkā izkaptis”, jo strādnieki ar izkaptīm nopļāva parkā zāli (Zvenjat v parke kosy 1975). Vēršoties pie pilsētas laikraksta lasītājiem jaunā gada sākumā, pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs V. Azāns raksturo pilsētas labiekārtošanu kā “tautas jaunbūvi” (*narodnaja stroika*) (Azāns 1975).

Vērā ņemama saimnieciskā un kultūras aktivitāte bija pilsētas robežzīmju izgatavošana un uzstādīšana. Laikraksts “Krasnoje Znamja” 1975. gada 4. jūlijā, vienu dienu pirms svētku svinībām, publicēja pilsētas četru robežzīmju fotoattēlus. Turpat publicēta informācija, ka objekti izgatavoti sabiedriskā kārtā Daugavpils Piena kombinātā, “Elektroinstrumentā”, Lokomotīvu remonta, Celtniecības materiālu un konstrukciju, Ķīmiskās šķiedras, Motovelokēžu, tresta “Balttransstroij” dzelzsbetona konstrukciju rūpnīcā (Zavtra v gorode prazdnik 1975). Plašākas ziņas presē un arhīva materiālos par zīmju izgatavošanu nav atrodamas. Līdz mūsdienām saglabātas trīs zīmes – uz Rīgas, Rēzeknes un Krāslavas ceļa¹¹.

Kā dāvanu pilsēta no Rīgas vagonu rūpnīcas saņēma trīs jaunus tramvaja vagonus, no Ļeņingradas precīzo aparātu rūpnīcas – elektronisko pulksteni, kuru uzstādīja uz viesnīcas “Latvija” (Priede 1975).

Svētku kultūras dimensija

1966. gada oktobrī Jelgavas laikraksts “Darba Uzvara” informēja par Jelgavas ārstu zinātniskās biedrības izbraukuma sesiju Daugavpilī, kurā tikās abu pilsētu 80 ārsti. Sesijas noslēgumā Jelgavas ārstiem tika pasniegtas Daugavpils 700. gadadienas piemiņas nozīmītes (Kinbers 1966). Šo ziņu var uzskatīt par gaidāmās Daugavpils jubilejas visagrāko publisku pieminēšanu. Līdz pilsētas svētkiem bija vēl deviņi gadi. 1975. gada 8. janvārī Daugavpils izpildkomitejas priekšsēdētāja vietniece Lidija Sudniece informēja, ka 25. jūnijā pilsētā notiks Daugavpils zonas deju skate, kuras turpinājums būs teatralizēts uzvedums un draudzības koncerts pilsētas svinībām 28.–

¹⁰ Vladislavs Azāns (1928–2006) – Daugavpils izpildkomitejas priekšsēdētāja vietnieks (1959–1968), izpildkomitejas priekšsēdētājs (1968–1977).

¹¹ Plašāka informācija par robežzīmēm publicēta 2025. gadā sakarā ar pilsētas 750 gadiem (Upe. Cilvēks. Māja 37; Bobkova 2025).

29. jūnijā (LVA DZVA 427. f., 1. apr., 154. l., 5. lp.)¹². Lai stingrāk kontrolētu pasākuma sagatavošanu, deju kolektīvu vadītājiem bija jāiesniedz mēģinājumu grafiks. Par deju svētku virsvadītāju tika pieaicināts pieredzējis horeogrāfs Alfrēds Spura¹³ (LVA DZVA 427. f., 1. apr., 154. l., 6. lp.). Deju kolektīvi veidoja pilsētas svētku gājiena un koncerta svarīgāko un būtiskāko daļu.

Skatē un svētkos piedalījās Balvu, Daugavpils, Jēkabpils, Krāslavas, Ludzas, Preiļu, Rēzeknes rajona un Daugavpils, Rēzeknes pilsētas deju kolektīvi, kā arī pieaicinātie Tautas deju ansambļi “Dancis”, “Ivuška” un “Vija”. Svētku koncertā Stropu estrādē tika iekļauta 21 deja, sarīkojuma teksta autors bija dzejnieks Andris Vējāns (1927–2005) (LVA DZVA 427. f., 1. apr., 154. l., 23. lp.).

Sporta svētki stadionā īpašā atmiņā ir palikuši toreizējai skolniecei un svētku dalībnieci – pārstāvei no Daugavpils pionieru organizācijas Dacei Raciņai. Sportistiem bija speciāli pašūti svētku tērpi, kas atstājis skatītajos patīkamu iespaidu, jo tolaik tērpi tikuši izgatavoti tikai tautas deju dalībniekiem (*Intervija ar Raciņu* 2025).

Daugavpils pilsētas jubilejas svinību sagatavošanā un norisē svarīga loma bija mākslinieku grupai, kura svētku priekšvakarā 1975. gada maijā apvienojās Latvijas Mākslinieku savienības Daugavpils organizācijā K. Dobrāja vadībā¹⁴. Viens no šīs organizācijas aktīvākajiem dalībniekiem bija tēlnieks I. Folkmanis¹⁵. Kopā ar kolēģiem viņš veidoja pieminekli 1919. gada Daugavpils kaujām¹⁶. Šī kultūras aktivitāte piesaistīja vietējās preses īpašu uzmanību sakarā ar ideoloģisko ievirzi. Laikraksts “Krasnoje Znamja” 1975. gada februārī npublicēja A. Solovjova¹⁷ rakstu “Piemineklis sarkanajam cīnītājam”, kas bija šī izdevuma pirmā plašākā publikācija rubrikā “Daugavpils 700. gadadienai” (Solovjovs 1975). Rakstā detalizēti aprakstīta pieminekļa tapšana no ieceres četru mēnešu garumā līdz septiņu metru māla maketa izveidei tēlnieka darbnīcā. Bronzā piemineklis tika atliets kādā Ļeņingradas rūpnīcā (Solovjovs 1975). Tēlnieka dēls Ivo Folkmanis (1968) atceras pieminekļa tapšanu tēva darbnīcā un Ļeņingradas apmeklējumu kā bērnības spilgtu piedzīvojumu (*Intervija ar Folkmani* 2025). Pieminekļa atklāšana tika iekļauta Daugavpils jubilejas svinību programmā kā viens no galvenajiem pasākumiem, kas notika svētku pirmajā dienā 5. jūlijā plkst. 11.00 Daugavas kreisajā krastā Grīvā pie Lauceses ietekas. Pateicoties pilsētas mākslinieku aktivitātēm, Daugavpils vārds tika minēts jau 1973. gadā, kad Rīgā notika Latvijas 1. medaļu mākslas izstāde. Tajā bija skatāma arī Daugavpils organizācijas dalībnieka metālkalēja M. Kupča¹⁸ bronzā darinātā pilsētai veltītā medaļa. M. Kupcis ir veidojis vairākas šādas medaļas. 1974. gada vasarā Liepājā

¹² Vēlāk svētki tika pārcelti nedēļu agrāk. Iemeslus tam nav izdevies konstatēt.

¹³ Alfrēds Spura (1928–2001) – baletdejojotājs, pedagogs, horeogrāfs, 80. gados sadarbojās ar Daugavpils Universitātes studentu deju ansambli “Laima” un iestudēja vairākas dejas (Juraševska, 2025).

¹⁴ Kārlis Dobrājs (1943) – gleznotājs, Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzeja mākslas nodaļas vadītājs. Organizācijā darbojās Indulis Folkmanis, Inta Dobrāja, Mārtiņš Kupcis, Mārcis Stumbris, Ausma Auziņa, Uģis Auziņš, Valda Mežbārde un citi. Toreiz uzskatīja, ka pilsētā darbojas 10 profesionāli mākslinieki.

¹⁵ Indulis Folkmanis (1939) – tēlnieks, Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzeja mākslas nodaļas vadītājs, pilsētas mākslinieciskās padomes priekšsēdētājs.

¹⁶ Tolaik to dēvēja par pieminekli Daugavpils aizstāvjiem pret kontrrevolūciju. Tas apspoguļoja 1919. gada septembra kaujas, kurās piedalījās Polijas un Lietuvas karaspēks un Padomju Krievijas karaspēks.

¹⁷ Aleksejs Solovjovs (1932) – literāts, laikraksta “Krasnoje Znamja” atbildīgais sekretārs, redaktora vietnieks.

¹⁸ Mārtiņš Kupcis (1945–1980) – metālkalējs, dizainers, Daugavpils pilsētas galvenais mākslinieks (1968–1975).

norisinājās abu pilsētu mākslinieku plenērs, kurā tika spriests arī par gatavošanos pilsētu jubilejām (Gūtmanis, 1974), jo arī Liepājai 1975. gadā bija pilsētas jubileja – 350 gadi kopš pilsētas tiesību piešķiršanas 1625. gadā¹⁹.

Svētku sakarā tika izgatavotas vairākas metāla nozīmītes. Raksta autoram izdevās apzināt četru veidu nozīmītes ar tekstu “Daugavpils 700” un “Daugavpils 1275”. Tās joprojām atrodamas kolekcionāru īpašumā un tiek pārdodas tīmekļvietņu izsolēs un veikalos²⁰. Nozīmītes tika izgatavotas, lai veidotu Daugavpils atpazīstamību un pievērstu sabiedrības uzmanību pilsētas jubilejai. Nozīmītes pieskaitāmas lietiskajiem vēstures avotiem, kurus pēta vēstures palīgnozare faleristika.

Daugavpils pilsētas svētku pētniecībā svarīga nozīme ir arī citiem lietiskajiem vēstures avotiem, tostarp Rīgas porcelāna rūpnīcas ražojumiem – lielajām tējas krūzēm ar Daugavpils viesnīcas “Latvija” (tagad “Latgola”) skatu, salvešu turētājiem, vāzēm “Tautu meita ar tautu dēlu” un uzrakstu “Daugavpils 1275–1975”, dekoratīvajiem sienas šķīvjjiem “Daugavpils 1275–1975” ar dažādu ēku stilizētu attēlojumu, kurā saskatāms arī baznīcas tornis.

Svētku mēnesī, 1975. gada jūlijā, vietējā pasta nodaļā tika organizēta Daugavpils jubilejas aploksnes speciāla zīmogošana. Pirms tam tika izgatavota Daugavpilij veltīta pasta aploksne. Tās zīmējumā bija padomju laika pilsētas ģerbonis – virs vilņiem izvietota cietokšņa siena ar atvērtiem vārtiem, virs kuras zvaigzne un pilsētas dibināšanas gads “1275”²¹, kā arī daudzstāvu māju rinda un Daugavpils cietokšņa nocietinājumu fragments. Blakus attēlam uzraksts “Daugavpilij 750 gadu” latviešu un krievu valodā. Speciālajā zīmogā teksts tikai krievu valodā. Speciālās zīmogošanas tradīcija bija izplatīta gan pasaulē, gan toreizējā Padomju Savienībā. Arī mūsdienās Latvijas Republikas pasts izgatavo piemiņas zīmogus sakarā ar jaunu pastmarku izdošanu, nozīmīgām jubilejām, atceres dienām un citiem valstiski svarīgiem notikumiem.

1975. gada jūlija sākumā Daugavpils prese informēja par jubilejai veltītas izstādes atklāšanu vietējā Novadpētniecības un mākslas muzejā. Divās zālēs bija izvietoti 400 izstādes eksponāti (Zigmunda 1975). Vienā zālē bija vēstures liecības par spilgtākajiem vēstures notikumiem Daugavpilī, otrā – informācija par pilsētas lielākajiem uzņēmumiem (LNA DZVA, 425. f., 1. apr., 154. l., 24. lp.).

Svētku gadā Rīgas kinostudija veltīja Daugavpilij kinožurnāla “Padomju Latvija” numuru. Tā bija krāsaina 10 minūšu filma latviešu valodā ar informatīvi bagātu ieskatu pilsētas dzīves norisēs. Īpašu noskaņu radīja muzikālais noformējums – komponista Imanta Kalniņa melodija no tolaik populārās spēlfilmas “Pūt, vējiņi” (Padomju Latvija Nr. 18, 1975).

¹⁹ 2025. gadā Liepāja visa gada garumā svinēja 400 gadus. Liepājai pilsētas tiesības piešķirtas 1625. gadā (Lūsēns 2005, 30).

²⁰ Raksta tapšanas laikā tīmekļvietnēs bija pieejamas divu veidu nozīmītes “Daugavpils 1275”, kuru cena svārstījās no 3 līdz 11 ASV dolāriem.

²¹ Šāds padomju laika Daugavpils ģerbonis ar heraldikas noteikumu pārkāpumiem tika apstiprināts pirms pilsētas jubilejas 1972. gadā.

Svētku zinātniskā dimensija

Vēstures literatūrā dažādi autori ir izteikuši atšķirīgus pieņēmumus par Daugavpils pirmsākumiem – Vācu ordeņa komtura Dinaburgas pils uzcelšanu 19 km no tagadējās pilsētas. Tiek minēti 1273., 1274., 1275., 1276. un 1277. gads (Caune, Ose 2004, 137). Kopš 20. gadsimta 30. gadiem Latvijas literatūrā dominē viedoklis, ka pils uzbūvēta 1275. gadā (Latvijas valsts pilsētas 20. gados 1938, 197). Šī versija turpināja pastāvēt arī Padomju Latvijā, ko apliecina, piemēram, 1964. gada Daugavpils novadpētniecības muzeja ekskursantiem sagatavotais uzziņu materiāls (Ekskursii po Daugavpilsu 1964, 3). Pilsētas vēstures pētniece G. Barkovska zinātņu kandidāta disertācijā par pētījuma galējo hronoloģisko robežu izvēlējās 1975. gadu, argumentējot to ar pilsētas 700 gadiem²².

Jubilejas gadā tika izdotas divas pilsētai veltītas grāmatas, kuru sagatavošanā bija iesaistīti zinātnieki. 10 000 eksemplāru metienā krievu valodā izdevumu piedzīvo grāmata “Šeit, ezeru zemē – Daugavpils”, autori – žurnālists G. Gukovs²³, pašvaldības darbinieks V. Azāns, vēsturniece G. Barkovska. Izdevuma ievadā norādīts, ka tā sagatavošanā bija iesaistīti arī citi vēsturnieki – J. Šteimans, I. Steprāne²⁴, R. Treijs, P. Aleksejenkovs²⁵. Atsevišķu ievadu uzrakstījis viens no latviešu padomju dzejniekiem un komunistiskās partijas ideoloģisko nostādņu atbalstītājiem Jānis Sudrabkalns (1894–1975). Dzejnieka apcerē “Zem miera un brīvības saules” izmantotas atmiņas par LPSR Augstākās Padomes 1. sesijas norisi Daugavpilī 1944. gada oktobrī, kā arī par viesošanos Daugavpilī vēlākajā laikā. Izdevuma pirmajā nodaļā īsumā (15 lpp.) izklāstīti svarīgākie notikumi pilsētas vēsturē kopš 1275. gada līdz padomju periodam, turpinājumā – ieskats padomju varas pirmsākumos, kā arī vairāki Daugavpils uzņēmumu dažādu profesiju darbinieku darba gaitu tēlojumi (Azāns 1975, 3–15).

Faktoloģiski plašāks pilsētas vēstures apraksts tika publicēts izdevumā “Daugavpils 700”, kura autori bija divi vēsturnieki – I. Steprāne un R. Treijs. Tas bija 48 lappušu ceļvedis krievu un latviešu valodā – trešais, papildinātais ceļveža izdevums, kas pilsētas jubilejas gadā iznāca lielā tirāžā – 25 000 eksemplāri²⁶. Ievēribu pelna ceļveža tekstā aprakstītā Dinaburgas jezuītu darbība vēlākā cietokšņa teritorijā. Minēti vairāki šī garīgā ordeņa 17. un 18. gadsimta vēstures fakti, tostarp 1631. gadā jezuītu dibinātā pirmā skola pilsētā (Steprāne, Treijs 1975, 3). Minētie vēstures fakti ļauj izteikt pieņēmumu, ka šiem vēsturniekiem bija pieejami starpkaru posma Daugavpils vēstures apraksti, tostarp vēsturnieka Boļeslava Brežgo (1887–1967) darbi. Pilsētas jubilejas svinību priekšvakarā Daugavpils presē tika publicētas rakstu sērijas

²² G. Barkovska 1981. gadā aizstāvēja vēstures zinātņu kandidāta disertāciju par tēmu “Daugavpils sociāli ekonomiskā attīstība sociālistiskās un komunistiskās celtniecības apstākļos (1944–1975)”.

²³ Georgijs Gukovs bija Latvijas komunistiskās partijas Daugavpils partijas organizācijas komitejas nomenklatūras darbinieks, laikrakstu “Sovetskaja Latvija” un “Avangards” korespondents.

²⁴ Inta Steprāne (1926–1996) – vēstures doktore, Daugavpils Pedagoģiskā institūta docētāja (1954–1982).

²⁵ Pjotrs Aleksejenkovs (1938–2006) – vēstures zinātņu kandidāts, Daugavpils Pedagoģiskā institūta docētājs 60.–70. gados. Pētījis Latgales un Daugavpils vēsturi, kopš 70. gadu beigām dzīvoja Baltkrievijā un strādāja Vitebskas universitātē.

²⁶ Ceļveža 1. izdevumam (1968) un 2. izdevumam (1972) tirāža bija 10 000 eksemplāru. Visi izdevumi iespiesti Rīgā, izdevniecībā “Liesma”.

“Daugavpilij 700”, kuru autori ir vietējie novadpētnieki Z. Jakubs²⁷ un A. Stikāns²⁸. Abi autori Daugavpils vēstures izklāstu sāk ar Dinaburgas pils uzcelšanu 1275. gadā, minot galveno personu – ordeņmestru Raceburgas Ernestu (kritis kaujā 1279. gadā) (Jakubs 1975; Stikāns 1975a, 1975b, 1975c). Jāpiebilst, ka vecā Dinaburgas pils pēc 20. gadsimta otrās puses administratīvā iedalījuma atradās toreizējā Daugavpils rajonā, tāpēc tās pastāvēšanas apraksti bija iekļauti rajona vēsturē.

Daugavpils jubilejas svinību aicinājumam atsaucās latviešu emigrācijas pārstāvis S. Kučinskis²⁹, kura rakstu publicēja “Dzimtenes kalendārs” 1976. gadā. S. Kučinskis pievērta uzmanību tam faktam, ka Daugavpils svinībās tikusi ignorēta katoļu baznīca un tās ieguldījums (Kučinskis 1977, 122–123).

Kopumā šajās publikācijās ietilpst noteiktas, fragmentāras ziņas par pilsētas vēsturi. Šai informācijai ir publicistisks raksturs, īpaši tiek slavināti sociālisma panākumi. Šī specifika piešķir padomju varas gados publicētajai novadpētnieciskajai literatūrai politizētu raksturu. Šīs publikācijas nevar pieskaitīt zinātniskiem darbiem.

Nobeigums

1975. gadā Daugavpils svinēja pilsētas 700 gadu jubileju, kas uzskatāma par pirmo šāda veida pilsētas dzimšanas dienas svinību tās vēsturē. Svētku aktivitātes nosacīti var sagrupēt vairākās dimensijās: ideoloģiskā, saimnieciskā, kultūras un novadpētnieciskā. Par šo svinēšanu liecina plašs vēstures avotu klāsts – arhīvu dokumenti, preses materiāli, grāmatas, bukleti, mākslas priekšmeti un citi lietiskie vēstures avoti. To izpēte nepārprotami liecina, ka Daugavpils 700. gadadienas svinēšana bija padomju vēsturiskās atmiņas politikas spilgts piemērs. Šī politika kalpoja kā instruments pilsētas identitātes konstruēšanai, kura pielāgota tā laika sabiedrības vajadzībām. Tā rezultātā Daugavpils vēstures fokusā dominēja padomju laika notikumi, ignorējot pilsētas senāko vēsturi kopš 1275. gada.

Daugavpils pilsētas svētku svinēšana nostiprinājās par tradīciju krietni vēlāk, jau 21. gadsimtā, kad pilsētas 725. jubilejā 2000. gadā Daugavpili apmeklēja Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga un bija plaša kultūras programma ar pazīstamu Latvijas un ārvalstu mākslinieku piedalīšanos.

Avotu un literatūras saraksts

Latvijas Nacionālā arhīva Daugavpils zonālais valsts arhīvs (turpmāk – LNA DZVA), 202. f. (Daugavpils pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildu komiteja)

LNA DZVA, 425. f. (Daugavpils pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas kultūras nodaļa)

LNA DZVA, 427. f. (Daugavpils pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas kultūras nodaļa)

Intervija ar Daci Raciņu. Daugavpils, 2025.

Intervija ar Ivo Folkmani. Daugavpils, 2025.

²⁷ Zālamans Jakubs (1919–2009) – novadpētnieks, vairāku Daugavpilij un ebreju vēsturei veltītu grāmatu un rakstu autors.

²⁸ Aleksandrs Stikāns (1905–1991) – novadpētnieks, Daugavpils rajona kolhoza “Daugava” priekšsēdētājs, rajona izpildkomitejas sekretārs, vairāku Daugavpils rajona vēsturei veltītu rakstu autors, tostarp publicējis brošūru ceļvedi “Daugavpils rajons” (1983, Rīga: Avots, 49 lpp).

²⁹ Staņislavs Kučinskis (1913–2008) – katoļu garīdznieks, kultūrvēsturnieks, publicists.

- Asars, H. (1938) Latvijas pilsētas 20 gados. Rīga, 398 lpp.
- Azāns, V. (1975) K novim trudovim uspeham! *Krasnoje Znamja*, 1. janvāris.
- Azāns, V., Barkovska, G., Gukovs, G. (1975) *Zdes', v kraju ozer*. Daugavpils. Rīga: Liesma. 1975, 272 lpp.
- Ekskursii po Daugavpilsu*. (1964) Daugavpils novadpētniecības muzejs. Daugavpils, 14 lpp.
- Gūtmanis, O. (1974) Draudzības plenērs. *Komunisti*, Liepāja, 31. augusts.
- Jakubs, Z. (1974) Pils pie Daugavas. Vēsturisks apskats. *Avangards*, 23., 26., 28. novembris, 3. decembris.
- Kinbers, B. (1966) Ārstu sesija Daugavpilī. *Darba Uzvara*, Jelgava, 20. oktobris.
- Kučinskis, S. (1976) Daugavpils 700 gadi. Īsa pilsētas un tās galveno baznīcu vēsture. *Dzimtenes kalendārs 1977. gadam*. [B. v.]: Trīs rozes, 1976. 122.–123. lpp.
- LTA. (1967) Lielā Oktobra 50. gadadienu gaidot. Daugavpils jubilejas solī. *Leņina Karogs*, 28. augusts; *Padomju Karogs*, Talsi, 28. augusts.
- Padomju Latvija* Nr. 18 (1975) Kinožurnāls. Rīgas kinostudija. [https://www.redzidzirdilatviju.lv/lv/search/163118?q=Daugavpils 20700](https://www.redzidzirdilatviju.lv/lv/search/163118?q=Daugavpils+20700)
- Priede, V. (1975) Veltes pilsētai jubilārei. *Avangards*, 5. jūlijs.
- Prishol v auditoriju lektor. (1975) *Krasnoje Znamja*, 20. maijs.
- Smelo, tovarishchi, v nogu. (1975) *Krasnoje Znamja*, 24., 25., 26., 29. aprīlis.
- Solovjovs, A. (1975) Pamjatnik krasnomu bojcu. *Krasnoje Znamja*, 12. februāris.
- Steprāne, I., Treijs, R. (1975) *Daugavpils 700*. Trešais pārstrādātais izdevums. Rīga: Liesma, 48 lpp.
- Stikāns, A. (1975a) Cīņa par padomju varu. Tajos neaizmirstamajos gados. *Avangards*, 7., 10., 12., 14. jūnijs.
- Stikāns, A. (1975b) No mūsu rajona senās vēstures. *Avangards*, 18., 21. janvāris.
- Stikāns, A. (1975c) Revolucionārās kustības sākums laukos. *Avangards*, 27., 29., 31. maijs, 3. jūnijs.
- Treijs, R. (1971) 695 plus 5. *Dzimtenes Balss*, 10. jūnijs.
- Zavtra v gorode prazdnik. (1975) *Krasnoje Znamja*, 4. jūlijs.
- Zigmunda, R. (1975) Pilsētas vēsturei veltīta izstāde. *Avangards*, 1. jūlijs.
- Zvenjat v parke kosy. (1975) *Krasnoje Znamja*, 31. maijs
-
- Bobkova, J. (2025) Daugavpils, kurai aprit 50. *Latgales Laiks*, 29. maijs.
- Caune, A., Ose, I. (2004) *Latvijas viduslaiku pils. IV. Latvijas 12. gadsimta beigu – 17. gadsimta vācu piļu leksikons*. Rīga, 591 lpp.
- Daugavpils pilsētas svētki*. (2025) <https://www.daugavpils.lv/afisa/pilsetas-svetki-2025-programma>
- Juraševska, G. (2025) Alfrēds Spura. *Latvijas Nacionālā enciklopēdija*. <https://enciklopedija.lv/skirklis/53112-Alfrēds-Spura>
- Lūsēns, L. (2005) *Liepāja laikmeta dzirnavās*. SIA Kurzemes vārds, 224 lpp.
- Upe. Cilvēks. Māja. (2025) *Daugavpils 750. gadskārtā. Apkaimes*. Soms, H. (galv. red.). Daugavpils, 2025. 120 lpp.